

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко А.С. Твори: В 7- ми т. – К.: Рад. школа, 1955. – Т.5. – С. 133.
2. Макаренко А.С. Твори: В 7- ми т. – К.: Рад. школа, 1955. – Т.7. – С. 271.
3. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
4. Капська А.Й. Соціальна робота: технологічний аспект. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.
5. Пастухов В.П. Педагогічно-правова профілактика правопорушень серед учнівської молоді. – К.: ІЗМН, 1997. – 248 с.

УДК 37.03:616.692(9)

О.М. Вічева*Бердянський державний педагогічний університет***СТАТЕВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

У статті проаналізовано історико-педагогічної літератури з проблеми статевого виховання та доведено, що проблема дослідження була і буде об'єктом вивчення в теорії та практиці педагогічної науки.

The author of article is doing the analysis of historico-pedagogical literature with the problem of sexual education, end is prof, that problem of explored was and will be an object of study in theory and practice of pedagogical science.

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сучасному етапі творення незалежної, правової, демократичної держави та інтеграції України до загальноєвропейського товариства дедалі більшої гостроти набуває проблема загальнолюдських і моральних цінностей в аспекті міжособистісних і міжстатевих стосунків. Орієнтири на вирішення окресленої проблеми знаходять своє відображення в державній національній програмі “Освіта” (“Україна ХХІ століття”), Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Концепції виховання особистості в умовах розвитку української державності”, “Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти”, “Концептуальних засадах гуманітарної освіти в Україні (вища школа)”; у Національній доктрині розвитку освіти та інших законодавчих і нормативно-правових документах.

Важливим напрямком роботи, що визначає орієнтири на подальше вивчення нових аспектів входження дитини у світ людських стосунків, є статево виховання.

Проблемі статевого виховання в педагогічній літературі

приділяється велика увага. Питаннями статевого виховання на сучасному етапі в Україні займаються М. Боришевський, В. Васютинський, І. Горпінченко, Т. Говорун, Т. Гурлева, О. Доукіна, О. Кононко, В. Кравець, Т. Кравченко, І. Мезеря, В. Постовий, О. Хромова, О. Шарган та ін. Історико-педагогічне вивчення цієї проблеми, використання досягнень прогресивної педагогічної думки минулого допоможуть нам простежити процес становлення теорії статевого виховання.

Мета статі полягає у вивченні історико-педагогічних аспектів статевого виховання.

Виклад основного матеріалу. Питання статевого виховання неодноразово порушувалося у вітчизняній педагогічній науці. Слід наголосити, що суттєве значення мали праці відомих педагогів К. Ушинського, П. Блонського, А. Макаренка, В. Сухомлинського.

Безсумнівний інтерес для нашого дослідження становлять погляди на проблему виховання підростаючого покоління Я. Коменського, Дж. Локка й Ж.-Ж. Руссо. Особливо нас зацікавили ідеї видатних педагогів і філософів природовідповідності виховання, тобто ідеї, за якими виховання повинне будуватися відповідно до особливостей людської природи й законів її розвитку.

Теза Я. Коменського про правильність лише такого виховання, яке відповідає віку вихованця, є однаково справедливою для будь-якого виду виховання. У сфері статевого виховання його слід використовувати як основний принцип виховання хлопчиків і дівчаток [5, 8].

Ідеї Дж. Локка про визнання цінності кожної дитини, активність суб'єкта виховання, індивідуальний підхід у вихованні, необхідність виховання моральних якостей особистості зберегли свою актуальність і сьогодні. Вони є найважливішим теоретичним підґрунтям для розв'язання проблем статевого виховання школярів [5, 140].

Видатний педагог і філософ Ж.-Ж. Руссо у своїх працях також розглядав певні аспекти статевого виховання. Він пояснював причини психічних відмінностей представників чоловічої та жіночої статі необхідністю і можливістю виконувати ними своє призначення у „фізичній і моральній області”, підкреслював, що кожне з них „виконує визначену природою й уготовану йому особливу роль” [5, 202].

Отже, Я. Коменський, Дж. Локк і Ж.-Ж. Руссо підкреслювали важливість застосування принципу природовідповідності у вихованні дитини взагалі, а також дослідили вплив цього принципу в окремих напрямках виховання (морального, фізичного). Принцип природовідповідності у статевому вихованні як один з напрямків процесу виховання набуває вагомого значення.

Значний вклад у розвиток статевого виховання вніс К. Ушинский, який наполягав на необхідності рівності прав для представників різної статі як у суспільному житті, так і в освіті та вихованні. Педагог глибоко усвідомлював необхідність диференційованого підходу у вихованні підростаючого покоління залежно від статі. Він вказав на необхідність відмінності у змісті програм виховання хлопців і дівчат що обумовлюється, як він вважав, їх різним призначенням в житті. К. Ушинский вважав, що необхідно у процесі виховання спиратися на психологічні особливості представників відповідної статі. Він закликав педагогів і батьків до стриманості у проявах почуттів, негативно ставився до всього того, що могло, на його думку, передчасно спричинити або стимулювати статеву цікавість [10].

Хоча теорія статевого виховання розвивалася в певні періоди з різним ступенем інтенсивності, вітчизняна школа ніколи не обходила цих проблем. В основному навчально-виховний процес реалізував статево-рольову парадигму соціалізації молоді. Різнилися і підходи до формування майбутнього сім'янина. Так, у 1917 – 1931 рр. вони базувались на концептуальних положеннях ленінського учіння про комуністичну мораль як складову соціалістичної ідеології та культури, що визначали уявлення про сім'ю нового суспільства у працях Н. Крупської, А. Луначарського.

У подальшому у процес становлення теорії статевого виховання значний вклад вніс П. Блонський. На його думку, у тогочасному вітчизняному просторі дослідження міжстатевих стосунків проводились переважно у сфері міжособистісного спілкування та психології сім'ї. Учений зазначав, що у молоді як представників певної статі слід формувати суспільно-позитивне ставлення до іншої статі взагалі та до конкретних її представників, почуття поваги, дружби. Він підкреслював доцільність організації виховної роботи щодо усвідомлення дітьми необхідності

протидіяти сексуальній агресії дорослих та однолітків, наголошував на недоцільності та неприпустимості збудження статевої сфери дитини сильними подразниками, що можуть викликати виникнення передчасної цікавості, шкідливих звичок, патологічних схильностей [1, 242].

Заслуга П. Блонського полягала в дослідженні становлення дитячої сексуальності, обґрунтуванні зв'язку сексуального й еротичного розвитку дитини.

На даному етапі значний внесок у розвиток педагогічної науки щодо статевого виховання зробив А. Макаренко, який відстоював ідею моральної статевої просвіти на основі єдності сімейних і суспільних інтересів, формування честі й гідності юнаків і дівчат, взаємної поваги і дружби, вольових якостей, тобто уміння спинитись, опанувати себе. На думку педагога, доцільно виховувати, з одного боку, почуття любові – відверте, щире від душі, а з іншого – стриманість, щоб любов не замінювалась зовнішньою формою.

А. Макаренко визначив специфіку статевого виховання та його кінцеву мету. Мета статевого виховання, на думку відомого педагога, – виховати дітей так, щоб вони ставились до кохання як до глибокого і серйозного почуття, щоб своє кохання і щастя вони реалізували у власній сім'ї. За переконанням педагога, культура любовного переживання неможлива без гальмування, організованого в дитинстві. Статеве виховання повинно полягати у вихованні тієї інтимної пошани до питань статі, що називається цнотливістю [6, 420].

У довоєнні та післявоєнні роки почали активно формуватись основні напрямки діяльності школи щодо моральної підготовки молоді до сімейного життя (поняття про кохання, сімейно-шлюбні стосунки, розвиток почуття дружби та колективізму). При цьому базувався на ідеологічних концептах все ще зберігалось, а знання про шлюбно-сімейні стосунки не пов'язувались із життям, конкретною практикою.

У науково-педагогічній літературі 60-х років ХХ ст. статеве виховання розглядається як один із засобів статевого розвитку молоді з моральної, фізичної й естетичної точок зору. Крім того, саме в цей період «буржуазна педагогіка значною мірою знаходилася під впливом фрейдизму і у ракурсі питання статевого виховання в площину

сексуального виховання чи боротьби з паталогічними збоченнями тощо. Проти цієї біологічно-психологічної концепції виступає соціально-педагогічна концепція, згідно з якою статеве виховання здійснюється не шляхом акцентування сексуальних моментів, а створенням здорового морального і побутового середовища, в якому відповідне місце посідають фізичне, естетичне, моральне виховання, спеціальні бесіди зі статевої просвіти, вплив зразків художніх творів, живий досвід дружби і товариськості в колективі” [8, 148].

Подальший розвиток статевого виховання тісно пов'язаний з іменем В. Сухомлинського. Уперше у вітчизняній педагогіці він поставив питання доцільності та необхідності статевого виховання дітей і сформульовано його основних завдань: оволодіння позитивним досвідом моральних відносин між статями, формування морального ідеалу сімейного життя, формування моральних переконань, на яких ґрунтується кохання, шлюб, сім'я тощо; крім того, виховання вміння бути господарем власного почуття, переконаність у тому, що початок статевого потягу – це ще не справжнє кохання, і в тому, що вступати у статеві стосунки можливо за умови духовної та моральної зрілості особистості, а також готовності та бажання стати батьками [9].

Особливої уваги вчений надавав диференційованому підходу до виховання хлопців і дівчат, розвитку в них мужності і жіночності відповідно. Принципове значення має розуміння В. Сухомлинським виховання хлопчиків і дівчаток не як паралельних процесів, а як взаємозв'язаних і взаємообумовлених. Він пропонує так організувати діяльність колективу, щоб не було спеціальних чоловічих і жіночих видів діяльності, а відрізнялися лише місце та роль дівчаток і хлопчиків у їх здійсненні. Тому педагог наголошував на ідеї рівності статей, побудові педагогічного процесу на засадах егалітарності та подоланні педагогами статевого стереотипів. В. Сухомлинський запропонував цілісну програму виховання хлопчиків і дівчаток.

Становлення теорії статевого виховання яскраво відбивалося в педагогічних підручниках. Так, автори вже перших підручників з педагогіки у 50-х роках справедливо зазначали, що статеве виховання є головною складовою морального виховання. водночас ці підручники

розкривали лише структуру морального виховання: чесність і правдивість, моральна чистота, простота і скромність у громадському та особистому житті; взаємна повага у сім'ї, піклування про виховання дітей [2, 354].

У навчальному посібнику Т.А. Ільїної 60-х років були дещо розширені вимоги до морального виховання, зокрема, наголошувалося, що взаємна повага в сім'ї, турбота про виховання дітей передбачає усвідомлення, перш за все, сутності поняття сім'ї, нових принципових основ, на яких будується сім'я в суспільстві, ролі сім'ї у вихованні власних дітей [3, 109].

На початку 70-х років були видані посібники з педагогіки (А.С.Линда та ін.), в яких звертається увага на здійснення морального виховання у позакласній діяльності. Наводяться приклади етичних бесід та диспутів, даються рекомендації щодо їх проведення, де особлива увага звертається на їх початок, зав'язку у вигляді цікавої проблеми [7].

Ними наголошувалося, що важливе місце у вихованні повинні посідати відносини між статями: дружба, товарицькість, кохання, моральні основи сім'ї та сімейних відносин. Усе це повинно відбуватися через усвідомлення учнівською молоддю суспільно-історичного досвіду взаємовідносин статей, а з ним і багатства людських почуттів, розуміння того, що у висококультурному, високоморальному суспільстві статеві відносини людини опосередковані морально виправданими цінностями [4]. Ученими-педагогами вперше у 80-х роках засобом статевого виховання яке повинно складової морального виховання визнавалася статева просвіта. У 80-ті роки ХХ століття науковці одним із принципів морального виховання (залежно від характеру відносин) визначили ставлення людини до інших людей і моральні основи шлюбу та сім'ї.

90-ті роки ХХ століття характеризуються здійсненням переходу від класичної моделі (обмеження сексуальним вихованням) до моделі підготовки молоді до сімейного життя засобами сексуальної просвіти. Так, використанню підходів ціннісного ставлення до здоров'я, що сприяють формуванню в молоді мотиваційної та смислової сфери сексуальності та пізнанню власних сексуальних (фізіологічних і психологічних) особливостей, аналізу проблем, пов'язаних із розумінням особливостей статевої поведінки та міжстатевих стосунків, присвячені праці

А. Добровича, Ю. Орлова. У цей період розробляли і впроваджували принципи гендерної освіти (Л. Бут, О. Луценко, Н. Городнова, Л. Кобелянська, Н. Чухим); програми підготовки молоді до сімейного життя (Т. Демидова, І. Шалімова); підготовки вчителів до здійснення статевого виховання (О. Главацька, Т. Буленко, Л. Булатова, Н. Городнова); обґрунтовувало використання засобів мистецтва у статевого вихованні (І. Мезеря) тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, аналіз історико-педагогічної літератури доводить, що питанням теорії та практики статевого виховання протягом розвитку педагогічної науки завжди приділялося багато уваги практиками та науковцями. Процес становлення статевого виховання тісно пов'язаний з конкретно-історичними умовами і щодо України визначається такою тенденцією:

– через доцільний захист сексуальної сфери дитини від сильних подразників до нівелювання статевого виховання шляхом повної його підтримки моральним;

– від дотримання принципу обумовленості статевого виховання морально виправданими цінностями до широкої сексуальної просвіти.

У сучасній педагогічній науці вищезазначена проблема набуває особливого сенсу в контексті демографічної кризи й погіршення морального клімату.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блонский П.П. Избранные педагогические и психологические сочинения: В 2 т. / Под ред. А.В. Петровского. – М.: Педагогика, 1979. – Т. 1. – 304 с.
2. Збандуто С.Ф. Педагогіка: Навч. посібник для студентів педагогічних інститутів. – К.: Рад. школа, 1965. – 483с.
3. Ильина Т.А. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических институтов. – М.: Просвещение, 1968. – 320 с.
4. Кондратюк А.П. Педагогіка: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 1982. – 384 с.
5. Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И.Г. Педагогическое наследие / Сост. В.М. Кларин, А.Н. Джурицкий. – М.: Педагогика, 1989. – 416 с.
6. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: В 8 т. – М.: Педагогика, 1983. –Т.3: Педагогическая поэма. – 511 с.
7. Лында А.С. Педагогика: Учеб. пособие. – М.: Высшая школа, 1973. – 392 с.
8. Педагогическая энциклопедия / Под ред И.А. Каирова. – В 2 т. – М.: Сов. энциклопедия, 1964. – Т.1. – 831 с.
9. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. – К.: Рад. школа, 1978. – 263 с.
10. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання // Вибрані твори: В 2 т. – К.: Рад. школа, 1983. – Т.1. – С. 192 – 471.